

An Examination of Angelika Neuwirth's Approach to the Concept of the Qur'anic Muṣḥaf

Fahimeh Kalbasi[✉]

1. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Theology (Quran and Hadith Specialization), Payame Noor University of Tehran Province, Tehran, Iran: ?

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received:

12 September 2025

Received in revised form:

11 November 2025

Accepted:

12 December 2025

Available online:

31 December 2025

Keywords:

Qur'anic Muṣḥaf,
Angelika Neuwirth,
Orality and Literacy,
Late Antiquity,
Intertextuality,
Methodological
Critique.

ABSTRACT

Objective: This article aims to systematically analyze and critically evaluate Angelika Neuwirth's approach to the Qur'anic concept of the muṣḥaf. The central question concerns understanding the muṣḥaf as a written text and its relationship with the Qur'an as an oral proclamation.

Methodology: Utilizing an analytical-critical method, the study examines Neuwirth's "Corpus Coranicum" project and her theoretical foundations (including late antique contextualization, the Qur'an/muṣḥaf distinction, intertextuality, and orality theory). It identifies her achievements while offering a structural and methodological critique.

Findings: Neuwirth's foremost achievement is reviving a context-sensitive historicity of the Qur'an and providing a new, rich framework in Western Qur'anic studies. However, her approach suffers from fundamental limitations: the risk of reductionism in the oral/written dichotomy, excessive reliance on classical Nöldekean dating, relative neglect of the intra-Islamic exegetical tradition, weak explanatory power regarding the Qur'an's generic diversity (especially Medinan legislative sūras), and insufficient integration with new codicological evidence.

Conclusion: Despite establishing a necessary and influential paradigm, Neuwirth's approach requires integration with new manuscript findings and systematic dialogue with the Islamic exegetical heritage to achieve a comprehensive analysis of the muṣḥaf. Her work's enduring value lies more in opening fundamental questions and charting a new path than in offering final answers.

Cite this article: Kalbasi, F. (2025). An Examination of Angelika Neuwirth's Approach to the Concept of the Qur'anic Muṣḥaf. *Studies of Quran Reading*, 2025, 13 (24), 341-370. <https://doi.org/10.22034/qer.2025.11717>

© The Author(s).

Publisher: Al-Mustafa International University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/qer.2025.11717>

Introduction

The field of contemporary Qur'anic studies has witnessed a significant paradigm shift from classical Orientalist source-criticism toward more nuanced literary-historical approaches that situate the Qur'an within the intellectual and cultural matrix of Late Antiquity. Among the most prominent figures driving this transformation is Angelika Neuwirth, a German Qur'anic scholar whose work has fundamentally reshaped Western understandings of the Qur'an's formation, structure, and theological significance. This article undertakes a systematic examination and critical evaluation of Neuwirth's approach to the Qur'anic *muṣḥaf*—the codified, authoritative written text of the Qur'an—seeking to assess both her theoretical contributions and methodological limitations.

The central problematic addressed by Neuwirth's work concerns the relationship between the Qur'an as oral proclamation (*al-Qur'ān*) and the Qur'an as written codex (*al-Muṣḥaf*). Traditional Islamic scholarship has maintained the unity of revelation across both oral and written modalities, while classical Orientalist scholarship often treated the written text primarily as a source for reconstructing early Islamic history. Neuwirth offers a third path: understanding the *muṣḥaf* not as a static endpoint but as the culmination of a dynamic, pre-canonical process in which divine proclamations, transmitted orally and interactively within the early Muslim community, gradually crystallized into a standardized written form. This process, she argues, was deeply embedded in the discursive environment of Late Antiquity, engaging dialogically with Jewish, Christian, and other religious traditions.

This article pursues four principal research questions: (1) What are the key conceptual and methodological foundations of Neuwirth's approach? (2) What new insights and strengths does her interpretation of the *muṣḥaf* as a dynamic process offer? (3) How does her position distinguish itself from other dominant trends in Western Qur'anic studies? (4) What are the most significant criticisms and limitations of her analytical model? By addressing these questions, the article aims to determine the methodological status of Neuwirth's contribution and identify pathways for future research that might integrate her insights with other scholarly approaches.

Methodology

The present study employs an analytical-critical methodology, examining Neuwirth's approach through close reading of her major publications, including "The Qur'an and Late Antiquity: A Shared Heritage" (2019) and

"Scripture, Poetry and the Making of a Community" (2014), alongside analysis of the Corpus Coranicum project, which she co-founded at the Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities. The article identifies four theoretical pillars of Neuwirth's framework: Late Antique contextualization, the methodological distinction between Qur'an and *muṣḥaf*, intertextuality conceived as dialogical engagement, and orality/literacy theory derived from cultural memory studies.

The critical evaluation proceeds through structural analysis of Neuwirth's arguments, comparison with alternative scholarly paradigms (including the classical philological school of Nöldeke, the revisionist skepticism of Wansbrough, and the Syro-Aramaic reading of Luxenberg), and assessment of her model's explanatory power regarding specific Qur'anic features, particularly the Medinan *sūras*. The article also engages with intra-Islamic exegetical traditions and recent codicological evidence as counterpoints to Neuwirth's literary-historical emphasis.

Findings

Neuwirth's foremost achievement lies in reviving a context-sensitive historicity for the Qur'an that avoids both the ahistorical essentialism of traditional approaches and the reductive source-criticism of earlier Orientalism. By situating the Qur'an firmly within the late antique discursive world (approximately 3rd-8th centuries CE), she demonstrates that recognizing the Qur'an's historical embeddedness does not diminish its theological originality but rather illuminates how its messages actively engaged with, responded to, and transformed existing religious discourses. The Qur'an emerges from this analysis not as a passive borrower but as a creative agent within a vibrant intellectual ecosystem.

The methodological distinction between al-Qur'ān (oral, performative revelation in the living context of Mecca and Medina) and al-Muṣḥaf (the standardized written canon) provides Neuwirth's most generative analytical tool. This distinction allows her to read textual features that might otherwise appear as disorganization—variations in style, length, and rhetorical strategy—as traces of the dynamic formation process. The *muṣḥaf* thus becomes a palimpsest preserving layers of community memory, prophetic responses to specific situations, and the gradual transition from oral performance to written authority.

Neuwirth's interpretive framework, as operationalized through the Corpus Coranicum project, integrates three complementary dimensions: material

codicology (examining early Qur'anic manuscripts and variant readings), comparative intertextuality (mapping conceptual parallels with Syriac, Hebrew, Ethiopic, and Greek religious literature), and literary-structural analysis (composing individual sūras as coherent rhetorical unities). This tripartite structure, the article finds, represents a significant advance over earlier isolated approaches.

Regarding intertextuality, Neuwirth radically reconceives Qur'anic engagement with biblical and post-biblical traditions. Rather than viewing parallels as evidence of borrowing or influence, she argues that the Qur'an participates dialogically in shared late antique discourses about monotheism, prophecy, eschatology, and divine attributes. Her analysis of Sūrat al-Ikhlāṣ (112), for instance, interprets it not as a simple denial of the Trinity but as a sophisticated theological response to Christological debates about divine sonship and essence. Similarly, her reading of Sūrat al-Raḥmān (55) identifies its refrain structure as resonating with Syriac liturgical hymns while maintaining distinctively Qur'anic theological emphases.

Neuwirth's emphasis on orality and performance, drawing on the work of Walter Ong and Jan Assmann, recovers a neglected dimension of Qur'anic aesthetics. The mnemonic patterns, rhythmic devices, and direct address forms that characterize especially the Meccan sūras are reinterpreted as features of living proclamation—a scripture designed to be heard, recited, and internalized within a ritual-liturgical context. This perspective challenges the text-centric assumptions of much Western biblical scholarship and opens new avenues for understanding the Qur'an's emotional and spiritual impact on its first audiences.

Critical Limitations

Despite these substantial contributions, the article identifies six fundamental limitations in Neuwirth's approach that require careful methodological qualification.

First, the oral/written dichotomy, while analytically useful, risks reductionism. Through engagement with Daniel Madigan's semantic analysis of the k-t-b root in the Qur'an itself, the article demonstrates that Neuwirth's distinction between pre-canonical oral proclamation and post-canonical written codex may impose a conceptual binary foreign to the Qur'an's self-understanding. Madigan argues persuasively that the Qur'an conceives of "kitāb" (book/scripture) not primarily as a physical object or written text but as divine knowledge and authority dynamically interacting with humanity

through prophetic mediation. When the Qur'an rejects the polytheists' demand for a written book sent down from heaven (Q 17:93: "Say: Glory be to my Lord! Am I anything but a mortal messenger?"), it explicitly refuses the identification of divine "book" with material textuality. Neuwirth's framework, by positing a golden age of pure orality followed by a fall into written fixation, may misrepresent the Qur'an's own integrated understanding of spoken revelation and written authority as coexistent from the beginning of the prophetic mission.

Second, Neuwirth's reliance on Nöldeke's classical dating of *sūras*—based on stylistic criteria, verse length, and presumed content—introduces potential hermeneutic circularity. Her structural analyses presuppose the very chronological framework that they sometimes claim to confirm. When she identifies patterns of thematic development across assumed early, middle, and late Meccan periods, the argument risks becoming self-validating. Given that Nöldeke's chronology, however sophisticated, remains based on internal evidence and unverifiable assumptions about the order of revelation, Neuwirth's confidence in this framework may be methodologically problematic.

Third, the article finds that Neuwirth's intense focus on the original context of revelation and the "first reception" by early audiences leads to relative neglect of the post-formative Islamic exegetical tradition. While her work engages productively with early Islamic sources (*sīra*, *ḥadīth*, some *tafsīr*), the rich heritage of classical and post-classical Qur'anic commentary—including theological, legal, mystical, and rhetorical traditions—remains largely outside her purview. This omission is particularly significant for understanding the *muṣḥaf*, since the canonized text's meaning has been shaped through centuries of interpretive practice within Muslim communities. A comprehensive analysis of the *muṣḥaf* as a living scripture must account not only for its formation but also for its ongoing life in exegesis, recitation, and devotional practice.

Fourth, the explanatory power of Neuwirth's framework diminishes notably when confronting the generic diversity of the Qur'an, especially the long Medinan *sūras* containing legislative, juristic, and historical-prose materials. Her literary-structural methods, developed primarily through analysis of Meccan *sūras* with their poetic, hymnic, and admonitory character, apply less convincingly to passages dealing with marriage law, inheritance, warfare treaties, and community organization. The article questions whether the same analytical tools that illuminate the ring-composition and rhythmic patterns of early Meccan revelations can adequately account for the discursive

complexity of *Sūrat al-Nisā'* (4) or *Sūrat al-Mā'idah* (5). This limitation suggests that Neuwirth's model may be more suitable for certain Qur'anic genres than others, a qualification she does not sufficiently acknowledge.

Fifth, despite the *Corpus Coranicum* project's engagement with manuscript evidence, Neuwirth's theoretical writings have not adequately integrated findings from recent codicological research, including radiocarbon dating of early manuscripts (such as the Birmingham and Parisino-petropolitanus folios) and analysis of the *Ṣan'ā'* palimpsest. These material witnesses reveal greater textual fluidity in the early transmission process—variations in orthography, verse divisions, *sūra* ordering, and reading traditions—than Neuwirth's model of relatively stable editorial coherence might predict. Without serious integration of this evidence, her account of *muṣḥaf* formation risks appearing too orderly and teleological.

Sixth, Neuwirth's intertextual emphasis, while illuminating, may inadvertently subordinate the Qur'an's independent linguistic and conceptual creativity to its engagement with Jewish-Christian traditions. The pre-Islamic Arabian context—including indigenous poetic conventions, *hanīf* monotheism, and local pilgrimage practices—receives comparatively less attention. The article suggests that a more balanced approach would recognize the Qur'an as simultaneously responding to late antique discourses and innovating from within Arabic linguistic and cultural resources that cannot be fully reduced to biblical or Syriac parallels.

Conclusion

This systematic examination of Angelika Neuwirth's approach to the Qur'anic *muṣḥaf* reveals a scholar whose work has established an essential and influential paradigm while leaving significant methodological challenges unresolved. Neuwirth's greatest contribution lies not in providing final answers but in opening fundamental questions: How does the Qur'an's oral-performance dimension relate to its written-canonical form? What does it mean to read the Qur'an as a text from Late Antiquity without reducing its theological claims to historical conditions? How can Western critical scholarship engage productively with Islamic interpretive traditions? Her framing of these questions has permanently redirected the field.

However, the article concludes that Neuwirth's model cannot stand alone. A comprehensive analysis of the *muṣḥaf* requires integration of three complementary streams: (1) Neuwirth's literary-historical and discourse-analytical insights; (2) new codicological and material evidence from early

manuscripts, which continues to refine understanding of the textual stabilization process; and (3) systematic dialogue with the Islamic exegetical heritage, which preserves the living interpretive tradition through which the muṣḥaf has functioned as scripture for Muslim communities across fourteen centuries.

The enduring value of Neuwirth's work, therefore, consists less in its specific conclusions than in its demonstration that a historically informed, literary-sophisticated, culturally contextualized reading of the Qur'an is possible—and that such reading enhances rather than diminishes appreciation of the text's theological and aesthetic power. Future research should build upon this foundation while addressing its limitations through interdisciplinary collaboration, methodological humility, and genuine engagement with both material evidence and Islamic interpretive traditions. Only through such integration can Qur'anic studies move toward a more complete, nuanced understanding of the remarkable phenomenon that is the Qur'anic muṣḥaf: a text that, from its origins in oral proclamation to its codification as written canon to its ongoing life in recitation and interpretation, has shaped the spiritual, intellectual, and cultural identity of one of the world's great civilizations.

بررسی رویکرد انگلیکا نویورت به مفهوم مصحف قرآنی

فهیمة کلباسی^۱

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه الهیات گرایش قرآن و حدیث دانشگاه پیام نور استان تهران، ایران، رایانامه: ؟؟

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف: این مقاله با هدف واکاوی نظام‌مند و ارزیابی انتقادی رویکرد انگلیکا نویورت، قرآن‌پژوه آلمانی، به مفهوم «مصحف» قرآنی انجام شده است. مسئله محوری، فهم چستی مصحف به عنوان متن مکتوب و نسبت آن با قرآن به عنوان اعلان شفاهی است. **روش پژوهش:** روش این مقاله تحلیلی-انتقادی است. نویسنده با بررسی پروژه «کورپوس کورانیکوم» و مبانی نظری نویورت (از جمله تاریخ‌گذاری در بستر «دوران متأخر باستان»، دوگانه قرآن/مصحف، بینامتنیت، و نظریه شفاهی‌ت)، ضمن احصای دستاوردها، به نقد ساختاری و روش‌شناختی دیدگاه او پرداخته است. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان می‌دهد که مهم‌ترین دستاورد نویورت، احیای تاریخمندی زمینه‌مند قرآن و ارائه چهارچوبی جدید در قرآن‌پژوهی غرب است. با این حال، رویکرد او با محدودیت‌های بنیادینی مواجه است: خطر تقلیل‌گرایی در دوگانه شفاهی-مکتوب، انکای بیش از حد به تاریخ‌گذاری‌های کلاسیک نولدکه، غفلت نسبی از سنت تفسیری درون اسلامی، ضعف در تبیین تنوع ژانری قرآن (به ویژه سوره‌های مدنی)، و عدم ادغام یافته‌های نوین نسخه‌شناسی.

نتیجه‌گیری: رویکرد نویورت اگرچه یک پارادایم ضروری و اثرگذار بنیان نهاده، برای دستیابی به تحلیلی جامع از مصحف نیازمند تلفیق با شواهد نسخه‌شناختی جدید و گفت‌وگوی نظام‌مند با میراث تفسیری اسلامی است. ارزش کار نویورت بیشتر در گشودن پرسش‌های اساسی و ترسیم مسیری نوین است تا ارائه پاسخ‌های نهایی.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۲۱ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری:

۲۰ آبان ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۲۱ آذر ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۱۱ دی ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

مصحف قرآنی،

انگلیکا نویورت،

شفاهیت و مکتوبیت،

دوران متأخر باستان،

بینامتنیت،

نقد روش‌شناختی.

استاد: کلباسی، فهیمة (۱۴۰۴). بررسی رویکرد انگلیکا نویورت به مفهوم مصحف قرآنی. *مطالعات قرأت قرآن*، ۱۳ (۲۴)، ۳۴۱-۳۷۰

<https://doi.org/10.22034/qer.2025.11717>. ۳۷۰

© نویسندگان.

ناشر: جامعة المصطفی العالمیة.

۱. مقدمه

در متون مطالعات قرآنی معاصر، از یک روش یک‌سویه‌نگر خاورشناسان که مبتنی بر نقد مأخذ و جست‌وجوی ریشه‌های بیرونی متن است، به سمت رویکردهایی جهت‌گیری و چرخش دیده می‌شود که قرآن را هم‌زمان به‌عنوان یک پدیده ادبی، سند تاریخی و محصول زیست‌جهان «دوران باستان متأخر» می‌نگرند. (Neuwirth et al., 2009) این تغییر‌گفتمان را محققانی چون اندرو ریپین به‌عنوان بازتاب گسترش روش‌ها و تأملات تاریخی-ادبی در حوزه علوم قرآنی تبیین ساخته‌اند. آنلیکا نوپورت یکی از برجسته‌ترین نمایندگان این مطالعات ادبی-تاریخی است؛ او با پروژه «کورپوس کورانیوم» و با آثاری چون کتاب «قرآن به‌مثابه متنی از دوران باستان متأخر؛ رویکردی اروپایی به قرآن» تلاش کرده است قرآن را در بستر تاریخی، زبانی، ادبی و گفتمانی مشترک خاور نزدیک باستان متأخر قرار دهد و نشان دهد که چگونه متن قرآنی، هم پاسخ‌گو به مسائل گفتمان‌های پیشین بوده و هم نوآوری خود را درونی ساخته است (Neuwirth & Wilder, 2019). «(2019 کورپوس کورانیوم» به‌عنوان یکی از طرح‌های پژوهشی شاخص در حوزه مطالعات قرآنی، تحت مدیریت و پیگیری آکادمی علوم و علوم انسانی برلین — براندنبورگ به پیش می‌رود. این پروژه گسترده، محورهای تحقیقاتی چندگانه‌ای را در بر می‌گیرد: نخستین بخش، معطوف به تنظیم و ثبت سندی قرآن است که در آن پژوهشگران با واکاوی نسخه‌های خطی قرآن و مصحف‌های سده نخست تا چهارم هجری، و با سنجش رسم‌الخط‌های متعدد کوفی و حجازی، در پی رسیدن به تصویری بنیادین و تاریخ‌مند از فرایند تدوین متن قرآن هستند. (ر.ک: کریمی و دیگران، ۱۴۰۳) بخش دوم، تحلیل تطبیقی مضامین را دنبال می‌کند و با بررسی همسانی‌ها و تمایزهای میان سوره‌های قرآن از یک‌سو و کتاب‌های مقدس اهل کتاب (از جمله تورات، انجیل و زبور) از سوی دیگر، به کاوش در شبکه‌های معنایی و روابط بینامتنی می‌پردازد. سومین بخش نیز مطالعه تفسیری و هرمنوتیکی قرآن را محور قرار داده و با در نظرگیری قرائت‌های مختلف، نقدهای تحلیلی و آرای مفسران کهن و معاصر، تلاش می‌کند به خوانشی هماهنگ و منسجم از مفاهیم قرآنی دست یابد (Leaman, 2006).

آنچه امروز در مطالعات قرآنی دیده می‌شود، بازگشتی است به دقت فیلولوژیک همراه با نگرش‌های میان‌رشته‌ای که هم تاریخ شکل‌گیری متن و هم ظرفیت ادبی-کلامی آن را در فضای باستان متأخر بازتعریف و تحلیل می‌کند؛ رویکردی که به نظر می‌رسد نوپورت در مقام نظریه‌پرداز و

مجری میدانی پروژه به‌خوبی نمایندگی می‌کند (احمدی، ۱۴۰۲). مسئله محوری این پژوهش، ارزیابی تفسیر نوپورت از «مُصَحَّف» است؛ اصطلاحی که به شکل مدون، رسمی و نهایی قرآن اشاره دارد. در حالی که سنت اسلامی همواره بر وحدت وحیانی و اعتبار مصحف عثمانی تأکید داشته، پژوهش‌های خاورشناسان غالباً بر پیچیدگی‌های فرآیند تدوین و امکان وجود تطور متنی متمرکز شده‌اند. (Donner, 2010) نوپورت با عبور از این تقابل بالقوه، رویکردی جدید ارائه می‌دهد: مصحف نه یک نقطه پایان ایستا، بلکه اوج فرآیندی پویا و پیشاقانونی است که در آن اعلانات شفاهی وحیانی، در تعاملی زنده با جماعت نخستین و در گفت‌وگویی فعال با محیط فکری دوران باستان متأخر، سرانجام در قالبی مکتوب تثبیت شده‌اند (احمدی، ۱۴۰۲). از دیدگاه او، مصحف همچون ردپایی از این فرآیند همواره-در-جریان است که هم‌گفتمان جمعی را حفظ می‌کند و هم از انسجام ویرایشی هدفمندی برخوردار است. هدف اصلی این مقاله، واکاوی نظام‌مند، تحلیل نقادانه و تعیین جایگاه روش‌شناختی تفسیر نوپورت از مُصَحَّف قرآنی است. پرسش‌های کلیدی مقاله عبارت‌اند از: (۱) مبانی مفهومی و روش‌شناختی کلیدی رویکرد نوپورت کدام‌اند؟ (۲) تفسیر او از مصحف به‌عنوان محصول فرآیندی پویا چه نقاط قوت و بینش‌های جدیدی ارائه می‌دهد؟ (۳) این رویکرد در مقایسه با دیگر مکاتب مسلط قرآن‌پژوهی غرب چه موضع متمایزی دارد؟ (۴) عمده‌ترین نقدها و محدودیت‌های وارد بر این مدل تحلیلی چیست؟ تلاش شده است ضمن بررسی پروژه کورپوس کورانیوم به‌عنوان فعالیت ارزشمند قرآنی نوپورت، مبانی نظری او تبیین گردد و سپس با تشریح مفاهیم محوری اندیشه و برشمردن جایگاه او در قرآن‌پژوهی معاصر، نظرات مورد تحلیل و نقد قرار گیرد.

پروژه کورپوس کورانیوم

پروژه «کورپوس کورانیوم» که به‌صورت رسمی تحت این عنوان شناخته می‌شود، در سال ۲۰۰۷ با پشتیبانی آکادمی علوم و علوم انسانی برلین-براندنبورگ به‌عنوان ابتکاری مهم در حیطه علوم انسانی دیجیتال در مطالعات قرآن بنیان نهاده شد. انگلیکا نوپورت، به‌عنوان یکی از بنیان‌گذاران و معمار اصلی چارچوب نظری این پروژه، نقشی جهت‌دهنده و اساسی در شکل‌گیری اهداف و روش‌شناسی آن ایفا کرده است. نوپورت با پیوند سنت فیلولوژیک آلمانی - که نمونه‌ای از آن را می‌توان در طرح اولیه گوتلف برگ‌شترسر برای تدوین یک دستگاه نقادی مشاهده کرد - (Bergsträsser, 1930) با نظریه‌های

معاصر تحلیل ادبی و دریافت، الگوی گفت‌وگومند و نوین را جایگزین دیدگاه‌های تقلیل‌گرایانه شرق‌شناسانه قدیمی تر نمود. (Horovitz, 1926; Speyer, 1961) وی با تأکید بر روش بینامتنیت و تحلیل ساختاری سوره‌ها در بافت تاریخی-فرهنگی دوران باستان متأخر، پروژه را از یک پایگاه داده صرف به ابزاری روش‌مند برای مطالعه قرآن به مثابه پدیده‌ای زنده و همواره-در-جریان در تاریخ ادیان ارتقا داد. (Neuwirth, 2007; Neuwirth, 2010) اگرچه رویکرد تفسیری و فرضیه‌محور او گسستی با بخش فیلولوژیک جزع‌نگر پروژه ایجاد کرده، اما بدون این دیدگاه، پروژه از مبانی نظری غنی و جایگاه منحصر به فرد کنونی بی‌بهره می‌ماند.

اهداف این پروژه ماهیتی دوگانه دارد: هدف نخست، مستندسازی نظام‌مند تاریخ انتقال متن قرآن از طریق بررسی جامع دست‌نویس‌های متقدم و شواهد مادی، همراه با مستندسازی موازی قرائت‌های شفاهی متنوع حفظ‌شده در منابع متنی کلاسیک اسلامی است (Ibn Mujāhid, 1980; Bergsträsser, 1930) خروجی این پروژه، نه تولید یک تصحیح انتقادی ترکیبی و فرضی در پی بازسازی یک متن اولیه - که به دلیل ماهیت شواهد موجود دست‌نیافتنی تلقی شده (Pretzl, 1934) - بلکه تلاش برای به دست آوردن یک دستگاه نقادی دیجیتال برای مصحف عثمانی معیار، به‌ویژه روایت حفص، اعلام شده است. (Marx, Neuwirth, & Sinai, 2007) در این مسیر، ظهور مصحف رضوی نیز به‌عنوان گامی در جهت تسهیل پژوهش‌های متنی مورد توجه قرار گرفته است (Rezaee Esfahani & Karimi, 2025) هدف دوم و سازنده، قراردادن قرآن در بستر گفتمانی دوران باستان متأخر از طریق ایجاد پایگاه داده‌ای از متون دینی و فرهنگی پیش‌اسلامی و هم‌عصر، به زبان‌هایی چون عربی جنوبی کهن، سریانی، یونانی و حبشی است که هم‌پیوندی‌های مفهومی با گفتمان قرآنی را روشن می‌سازد. (Neuwirth, 2010) این بعد تطبیقی به دنبال گذر از الگوهای قدیمی تر شرق‌شناسی و نشان دادن تعامل گفت‌وگومندانه قرآن با اندیشه‌های پیرامونی است. بنابراین، پروژه در پی انجام وظیفه‌ای دوگانه است: ارائه مستندسازی فیلولوژیک از تاریخ مادی و شفاهی متن، و ارائه تحلیلی ادبی-تاریخی از ظهور و تکوین آن (موسوی مقدم و همکاران، ۱۴۰۲).

روش‌شناسی پروژه نیز متناظر با این اهداف دوگانه، دو بخشی طراحی شده است. بخش مستندسازی از یک چارچوب دیجیتال برای ارائه داده‌ها درباره قرائت‌ها و دست‌نویس‌ها بهره می‌گیرد. با این حال، این بخش با نگرانی‌های روش‌شناختی متعددی مواجه است. ساختار پایگاه داده که حول سه داده اصلی (واژه قرآنی، قاری و منبع) سازمان‌یافته، به دلیل حذف ابراطلاعات

تاریخی ضروری موجود در منابع اسلامی اصلی - مانند اسناد (سلسله روات)، خاستگاه جغرافیایی قرائت‌ها و گواهی‌های مصاحف الامصار - مورد انتقاد قرار گرفته است. این انتزاع، قرائت‌ها را از سیر تحول تاریخی و بافت اجتماعی‌شان جدا کرده و پایگاه داده را برای نقد متنی - تاریخی ظریف ناکافی می‌سازد. همچنین، مواجهه پروژه با شواهد دست‌نویسی متکی بر روش‌هایی مانند تاریخ‌گذاری رادیوکربن و تحلیل خط‌شناسی است که محدودیت‌ها و حاشیه خطاهای ذاتی آن‌ها، به‌ویژه برای سده‌های نخستین، در خود رشته پژوهشی مورد تأیید است (Déroche, 2014; Marx & Jocham, 2015). پروژه‌های فرعی مانند «پالئوکوران» و «کورانیکا» برای پشتیبانی خط‌شناختی ایجاد شده‌اند، اما یک کاستی مهم، بی‌توجهی نسبی پایگاه داده به گواهی‌های دست‌نویسی ثبت‌شده پیشین در دانش کلاسیک اسلامی، مانند موارد گردآوری‌شده توسط جفری است (Jeffery, 1975). در سوی دیگر، روش‌شناسی بخش مقایسه‌ای، متضمن استخراج متونی از مجموعه‌های دینی دوران باستان متأخر است که به‌طور بالقوه بازتاب‌دهنده مفاهیم قرآنی هستند. این رویکرد که فرض دسترسی شفاهی به ایده‌های منطقه وسیع‌تر در حجاز را دارد، ذاتاً تفسیری و پیچیده است. این روش پژوهشگر را ناگزیر به حرکت در فهم هم‌زمان متن قرآنی و متن موازی به زبان اصلی می‌کند و لایه‌ای دوگانه از تفسیر پدید می‌آورد. پروژه ضمن تکیه بر آثار بنیادین خاورشناسان پیشین، استفاده از آن‌ها را در چارچوب یک هرمنوتیک گفت‌وگو بازتعریف می‌کند. به‌صورت کلی، می‌توان پروژه کورپوس کورانیکوم را یک آزمایشگاه روش‌شناختی و بنیاد شواهدی برای کل جریان فکری - نظری انگلیکا نویورت تلقی کرد که ساختار آن به شکلی معنادار با سه ستون اصلی نظریه او تناظر دارد. در سطح اول، نقد متنی و آرشئو مادی پروژه - شامل گردآوری نظام‌مند نسخه‌های خطی و قرائت - صرفاً در جستجوی متن معیار نیست، بلکه بعدی تجربی به ادعای محوری نویورت درباره فرآیند تدریجی گذار از شفاهیت «القرآن» به کتابت «المصحف» یا پیشاکانونی شدن می‌بخشد. تنوع ثبت‌شده در قرائات و خطوط، ردپاهای ملموس این سیالیت متنی پیشاتثبیتی را فراهم می‌آورد. در سطح دوم، پایگاه داده متون موازی، تجسم عملی نظریه نویورت در قراردادن قرآن در بستر گفتمانی اواخر دوران باستان است و امکان تحلیل بینامتنی به روش او یعنی شناسایی مشارکت خلاقانه و جدلی قرآن را فراهم می‌سازد. در سطح سوم، طراحی بستر دیجیتال یکپارچه که متن، قرائات، تصاویر نسخه‌ها و متون موازی را گرد هم می‌آورد، به لحاظ روش‌شناختی بازنمای آینه‌واری از اندیشه نویورت درباره وحدت دیالکتیکی شفاهیت و کتابت است. بنابراین،

کوریوس کورانی‌کوم استخوان‌بندی اندیشه نویورت را تشکیل می‌دهد؛ نه تنها اطلاعات لازم برای نظریه او را تأمین می‌کند، بلکه منطق طراحی آن خود بازتاب‌دهنده و شکل‌دهنده افق نظری اوست و خاستگاه تحلیل‌های بعدی وی را روشن می‌سازد.

مبانی نظری آنجلیکا نویورت

چارچوب تفسیری آنجلیکا نویورت، که با هدف گذر از دوگانه سنتی-شک‌گرایانه در مطالعات قرآنی شکل گرفته است، بر چند اصل مفهومی به هم پیوسته مبتنی است. سنگ بنای این رویکرد، قراردادن قرآن در بافت گفتمانی دوران باستان متأخر (تقریباً قرون سوم تا هشتم میلادی) است (Neuwirth, 2019). نویورت این دوره را نه صرفاً یک مقطع تاریخی، بلکه یک فضای معرفتی و آگاهی منسجم و ممتد می‌خواند که در آن سنت‌های یهودی، مسیحی و بعداً اسلامی، در کنار میراث فکری هلنیستی و ایرانی، در گفت‌وگو، رقابت و تبادل مستمر بودند. در این چارچوب، قرآن به مثابه کنشگری فعال وارد این مکالمه بزرگ می‌شود و مضامینی چون توحید، نبوت و معاد را در گفت‌وگویی جدید با دیگر سنت‌ها بازتعریف می‌کند.

برای تحلیل این تعامل، نویورت تمایز روش‌شناختی بنیادینی بین «القرآن» به مثابه اعلان شفاهی و «الکتاب/مصحف» به مثابه متن مکتوب قائل می‌شود. (Neuwirth, 2010) «القرآن» نمایانگر فرآیند زنده و ارتباطی وحی در بافت اجتماعی-عبادی مکه و مدینه است (راد و همکاران، 1400)؛ پدیده‌ای شنیداری با ویژگی‌های اجرایی مانند وزن، قافیه و خطاب‌های مستقیم که مخاطبان نخستین را مخاطب قرار می‌داد. در مقابل، «مصحف» مرحله تثبیت و کانونی‌سازی این اعلان در قالب یک متن مکتوب استاندارد است. این تمایز کلید خوانش نویورت از تنوع درونی متن است و اجازه می‌دهد نشانه‌های تاریخ‌مندی متن، نه به عنوان بی‌نظمی، بلکه به عنوان ردپای فرآیند شکل‌گیری آن تفسیر شود.

مفهوم محوری و اصیل دیگر در دستگاه فکری نویورت، درک بینامتنیت به مثابه یک گفت‌وگوی ادبی-الهیاتی است (Neuwirth, 2010). نویورت شباهت‌های قرآن با متون مقدس پیشین (مانند هم‌نوایی‌های سوره اخلاص با اعتقادنامه نیقیه یا سوره الرحمن با مزامیر) را نه به اقتباس یا تقلید منفعلانه، بلکه به مشارکت قرآن در یک گفتمان مشترک و ارجاع آگاهانه و دگرگون‌ساز به آن سنت‌ها نسبت می‌دهد (دلاور ابریکوه، ۱۴۰۳). این نگاه، قرآن را از جایگاه متنی صرفاً منفعل و تأثیرپذیر

خارج کرده و برای آن نقشی فعال و پاسخ‌دهنده در یک گستره معنایی ارزشمند قائل می‌شود (علیزاده، ۱۳۹۹). بر این اساس، او به شدت نظریه‌های تقلیل‌گرایانه‌ای مانند دیدگاه پیتر براون مبنی بر توسعه فرهنگ اسلامی زیر سایه مسیحیت را رد می‌کند و با تأکید بر فصاحت بی‌نظیر و گفتمان مستقل قرآن، آن را بازیگری خلاق در آن فضای معرفتی می‌داند. (Neuwirth, 2019)

برای تبیین کارکرد مرحله شفاهی، نویرت از مطالعات شفاهیت و نظریه اجرا بهره می‌برد. این چارچوب بر نقش قالب‌های شعری، تکرار و موسیقی کلام در تقویت حافظه جمعی و ایجاد تأثیر عاطفی و عبادی در آیین‌های تلاوت تأکید دارد. در نهایت، فرآیند انتقال از شفاهیت به تدوین، با الهام از نظریه حافظه فرهنگی یان آسمان تبیین می‌شود. (Assmann, 2011) از این منظر، مصحف به‌عنوان یک متن کانونی عمل می‌کند که تجربه تاریخی، منازعات الهیاتی و آرمان‌های اجتماعی جامعه نخستین اسلامی را منجمد کرده و به مخزنی برای هویت‌سازی نسل‌های بعد تبدیل می‌کند. بنابراین، کانونی‌سازی قرآن نه اقدامی تحمیلی، بلکه پاسخ طبیعی یک جامعه در حال شکل‌گیری به نیاز تثبیت هسته مرکزی هویت خویش است. رویکرد ترکیبی نویرت، که منابع تاریخی-انتقادی را با بینش‌های سنت تفسیری اسلامی درهم می‌آمیزد، در پرتو این مبانی نظری منسجم معنا می‌یابد.

به‌طورکل، برای درک جایگاه نویرت، باید پژوهش او را در رابطه با جریان‌های عمده قرآن‌پژوهی غرب در نیمه دوم قرن بیستم و اوایل قرن بیست‌ویکم قرار داد.

۱. مکتب تاریخی-انتقادی کلاسیک و فیلولوژی: این جریان که با محققانی چون تتودور نولدکه، برگشترسر، و شوالی بنیان نهاده شد، با روشی فیلولوژیک دقیق به تاریخ‌گذاری سوره‌ها، تحلیل زبانی و ردیابی منابع پرداخت. اگرچه نویرت از دستاوردهای فنی این مکتب بهره می‌برد، اما از تقلیل قرآن به مجموعه‌ای از منابع و واکنش‌های ادبی فراتر می‌رود و بر انسجام درونی و گفتمان مستقل آن تأکید می‌ورزد.

۲. مکتب تجدیدنظرطلبان: جان ونزبرو و پیروانش با به‌کارگیری روش‌های نقد ادبی فرمالیستی، روایت سنتی اسلامی را به کلی رد کردند و قرآن را محصولی متأخر (قرن دوم و سوم هجری) از مباحثات فرقه‌ای در خارج از عربستان دانستند. نویرت به‌صراحت با این پارادایم مخالفت می‌کند. او با پذیرش چارچوب تاریخی-مکانی سنتی (حجاز قرن هفتم)، در پی غنی‌سازی درک ما از همان بافت است. نه نفی آن. (Sinai, 2017)

۳. مکتب فیلولوژی: این جریان، با محوریت کریستوف لوکزنبرگ (Luxenberg, 2007)، مدعی است که بخشی از قرآن متنی سریانی-آرامی بدخوانده شده است. نُویورت هرچند اهمیت بافت زبانی سامی را می‌پذیرد، اما آشکارا با این «تقلیل‌گرایی ریشه‌شناختی» مخالفت می‌ورزد. او قرآن را نه متن بدفهمیده‌شده، بلکه پاسخی آگاهانه و خلاق در گفت‌وگو با آن سنت‌های زبانی-دینی می‌داند. (Neuwirth, 2010)

۴. مطالعات ادبی و بلاغی قرآن: هم‌زمان با نُویورت، جریان‌های دیگری نیز به تحلیل ادبی قرآن روی آوردند، مانند کارهای محمد اركون (Arkoun, 2002) که بر گسست‌های معرفت‌شناختی تأکید داشت، یا پژوهش‌های نصر حامد ابوزید (Abu Zaid, 2004) که بر متن به‌عنوان یک «رویداد زبانی» تمرکز می‌کرد. رویکرد نُویورت از این حیث که تاریخ‌مندی و بافت باستان متأخر را به‌طور نظام‌مند در مرکز تحلیل ادبی قرار می‌دهد، متمایز است.

۵. مطالعات نسخه‌های خطی اولیه: تحقیقات اخیر بر روی دست‌نویس‌های کهن (مانند قرآن صنعا) توسط محققانی چون فرانسوا دروش (Déroche, 2014) شواهد مادی جدیدی از تاریخ تدوین ارائه داده‌اند. نُویورت اگرچه خود مستقیماً در این حوزه کار نکرده، اما چارچوب نظری او برای تفسیر یافته‌های این پژوهش‌ها (مثلاً تنوع در رسم‌الخط اولیه) بسیار راهگشا بوده و مکمل آن‌هاست.

تفسیر نویورت از مصحف

نویورت مصحف را نقطه‌پایان یک امر ساکن و ایستا در نظر نمی‌گیرد، بلکه آن را سندی کاملاً متغیر می‌خواند که لایه‌های مختلف تاریخ شکل‌گیری قرآن را در خود حفظ کرده است. تحلیل او از مصحف حول چند محور اصلی می‌چرخد:

۱. درباره قرآن و مصحف

مطالعات خاورشناسانه قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، قرآن را عمدتاً به‌عنوان منبعی برای بازسازی تاریخ صدر اسلام می‌نگریستند، نه به‌عنوان متنی با منطق درونی و ساختار ادبی مستقل. در این رویکرد، که نمایندگان شاخص آن تئودور نولدکه، ایگناز گلدتسیهر و یولیوس ولهاوزن بودند، پرسش محوری چنین بود: «کدام بخش از قرآن زودتر نازل شده و کدام دیرتر؟»

نولدکه با اثر کلاسیک خود «تاریخ قرآن»، ترتیب سوره‌ها را بر اساس سبک، طول آیات و محتوای مفروض تاریخی بازسازی کرد. هرچند این کار در زمان خود پیشرفت‌ی روشمند محسوب می‌شد (اسکندرلو، ۱۳۹۵)، اما پیش‌فرض بنیادین آن این بود که ترتیب مصحف عثمانی تصادفی یا غیرعلمی است و تنها راه فهم قرآن، شکستن این ترتیب و بازگشت به یک توالی فرضی تاریخی است. در این نگاه، قرآن بیشتر شبیه مجموعه‌ای از قطعات گسسته بود تا یک متن منسجم. در همین چارچوب، خطاب‌های درون‌متنی مانند «یَسَّالُونُكَ» یا «قُلْ» نه به‌عنوان نشانه‌های یک گفت‌وگوی زنده، بلکه به‌مثابه شواهدی پراکنده برای بازسازی وقایع بیرونی تلقی می‌شدند. متن، تابع تاریخ بود؛ نه تاریخ، برآمده از منطق متن.

در نیمه اول قرن بیستم، این نگاه تاریخی گرایانه به یک نتیجه ضمنی اما مهم رسید: قرآن متنی فاقد انسجام ادبی است. پژوهشگرانی چون ریچارد بل و بعدها جان ونزبرو، بر این باور بودند که قرآن محصول یک فرآیند طولانی و چندلایه است که پس از پیامبر شکل نهایی یافته و بنابراین نمی‌توان انتظار انسجام ساختاری از آن داشت. در این دوره، مصحف نه «متن»، بلکه نوعی آرشینو سنت‌های دینی پراکنده تلقی می‌شد. ونزبرو حتی پا را فراتر گذاشت و قرآن را محصول منازعات کلامی قرون بعد دانست، نه بازتاب مستقیم گفتمان پیامبر. هرچند این رویکرد بعدها به‌شدت نقد شد، اما یک پیامد مهم داشت: توجه پژوهشگران را به مسئله فرآیند شکل‌گیری متن جلب کرد. با این حال، مشکل اساسی باقی ماند. اگر قرآن صرفاً مجموعه‌ای ناهمگون است، چرا این متن توانست چنین نقشی در شکل‌دهی به یک جامعه دینی ایفا کند؟ این پرسش، نقطه عزیمت رویکردهای جدید شد. از دهه ۱۹۷۰ به بعد، با تأثیرپذیری از نقد ادبی، زبان‌شناسی و نظریه گفتمان، گروهی از پژوهشگران کوشیدند قرآن را به‌مثابه متن بخوانند، نه فقط منبع تاریخ. چهره‌هایی چون مصطفی ناصر، میشل کوپیرز، و به‌ویژه سلمی الخضرا جیوسی و عیسی بولاطه، نشان دادند که بسیاری از سوره‌ها دارای انسجام درونی، تقارن ساختاری و الگوهای بلاغی پیچیده‌اند. در این نقطه است که انگلیکا نیبورت وارد میدان می‌شود. نوآوری او در این نیست که انسجام ادبی قرآن را کشف می‌کند؛ بلکه در این است که انسجام ادبی را به فرآیند اجتماعی شکل‌گیری جامعه اولیه پیوند می‌زند.

نیبورت قرآن را متن خوانده‌شده در بطن یک جامعه می‌فهمد؛ متنی که در تعامل با مخاطبان، پرسش‌ها، اعتراض‌ها و انتظارات آنان شکل گرفته است. انگلیکا نیبورت یکی از چهره‌های شاخصی

است که مصحف را نه صرفاً به‌عنوان یک متن مقدّس جامد، بلکه به‌عنوان ردپایی از گفتمان زنده پیامبر و جامعهٔ اولیه تحلیل می‌کند. از دیدگاه او، ساختار و ترتیب مصحف محصول یک روند ادبی و هویتی درون‌جمعی است که منعکس‌کنندهٔ تعامل پیامبر با مخاطبانش و پاسخ به چالش‌های آنان است، و نه صرفاً نتیجهٔ بی‌نظمی یا یک تنظیم تاریخی ساده. نویورت استدلال می‌کند که مصحف به‌مثابه «یک گفتار نظام‌یافته» باید در نسبت با زمینه‌های زبانی، مشارکتی و ریتوریک جامعهٔ اولیهٔ اسلام خوانده شود؛ این بدان معناست که ترتیب آیاتی که با خطاب‌هایی مانند «یَسْأَلُونَكَ» (از تو می‌پرسند) و «وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ» (و هنگامی که به آنان گفته می‌شود) آغاز می‌شوند، مستقیماً به موقعیت‌های پرسش‌انگیز جامعهٔ پیامبر اشاره دارند و این خطاب‌ها نشانه‌های گفتمانی هستند که نوعی دیالوگ خطابی بین پیامبر و جمعیت‌های مختلف را بازتاب می‌دهند (به نقل از راد و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۱۴). در همین راستا، نویورت با استفاده از روش‌های ادبی نشان می‌دهد که ترتیب غیرتاریخی سوره‌ها - مثلاً جای‌گیری سوره‌های کوتاه مکی در پایان مصحف کنونی - محصول یک «معماری ادبی» هدفمند است که مضامین کلیدی را حول محور خلق مفهومی و هویتی جامعهٔ در حال شکل‌گیری سازمان می‌دهد. به بیان او، این ترتیب نه تنها نوعی «سیر معنایی» بلکه نوعی گفتگو با نیازهای آموزشی، عبادی و هویت‌ساز را در متن و زندگی روزمرهٔ آن جامعه منعکس می‌کند. نویورت همچنین تأکید می‌کند که این ساختار گفتمانی قرآن باید در نسبت با محیط اواخر عهد باستان و زمینه‌های زبانی، فرهنگی و دینی پیرامون آن دوره تحلیل شود، به‌گونه‌ای که متون قبلی (بخصوص عبری و مسیحی) و گفتارهای عامیانه در درک شبکهٔ پیوندهای معنایی و خطابی در مصحف نقش دارند. این رویکرد نشان می‌دهد که مصحف در مقام یک متن گفتگومحور، بازتاب‌دهندهٔ تعامل مستمر پیام‌آور وحی با مخاطبان، چالش‌ها و آرزوهای آنان است (Neuwirth & Wilder, 2019; Boullata, 2016).

آنچه در دیدگاه آنگلیکا نویورت دربارهٔ گذار قرآن از مرحلهٔ شفاهی به تدوین مکتوب حائز اهمیت است، رد انگارهٔ گسست رادیکال بین این دو مرحله است. نویورت با تأکید بر تدریجی و تعاملی بودن این فرآیند، استدلال می‌کند که تدوین مصحف عثمانی نه تنها حیات شفاهی قرآن را خاتمه نداده، بلکه آن را در قالب‌های جدیدی تداوم بخشیده است. از منظر وی، قرآن حتی پس از تدوین، به مثابه یک متن زنده و اجرامحور باقی ماند که از طریق قرائات متعدد مشروع و تلاوت‌های جمعی، بعد پویا و ارتباطی خود را حفظ کرد.

این تحلیل، دوگانگی کاذب بین قرآن شفاهی اصیل و قرآن مکتوب تحریف‌شده را که در برخی گفتمان‌های غربی و اسلامی ریشه دوانیده، به چالش می‌کشد. نویورت نشان می‌دهد که مصحف مکتوب چارچوبی ثابت و استاندارد فراهم آورد، اما این چارچوب در بستر یک سنت زنده تفسیری و شفاهی قرار گرفت که همواره امکان بازخوانی و بازتفسیر متن را فراهم می‌کرد. به عبارت دیگر، تعامل دیالکتیکی بین متن مکتوب و اجرای شفاهی، عاملی کلیدی در غنای تفسیری و انعطاف‌پذیری قرآن در طول تاریخ بوده است. این دیدگاه، هم از تحلیل‌های تاریخی-انتقادی غرب که گاه تدوین قرآن را نقطه پایان حیات پویای آن می‌دانند، و هم از روایت‌های اسلامی سنتی که ممکن است نقش سنت شفاهی پساتدوین را کم‌اهمیت جلوه دهند، فراتر می‌رود. نویورت با این رویکرد، پیچیدگی فرآیند شکل‌گیری قرآن را به رسمیت می‌شناسد و آن را نه به عنوان متنی ایستا، بلکه به عنوان پدیده‌ای فرهنگی-زبانی در تداوم معرفی می‌کند (علی‌زاده موسوی، ۱۳۹۸).

نویورت با قرار دادن مصحف در این بافت، خوانش‌های جدیدی از سوره‌ها ارائه می‌دهد. برای نمونه، تحلیل او از سوره «الرحمن» نشان می‌دهد که چگونه ساختار موزون و تکرار آیه «فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ» نه تنها الگوی ادبی عربی، بلکه هم‌نوایی با سبک سرودهای تسبیحی مسیحی سریانی دارد. (Neuwirth, 2019) یا بررسی سوره «الاخلاق» آن را نه انکار صرف تثلیث، بلکه بیانیه‌ای الهیاتی دقیق و ادبی در پاسخ به پرسش‌های مطرح در گفتمان‌های یهودی-مسیحی درباره ذات خدا می‌داند. در این چارچوب، مصحف به عنوان آرشیمی از این گفت‌وگوهای بینامتنی ظاهر می‌شود. نویورت بر خلاف کسانی که قرآن را فاقد انسجام می‌دانند، با تحلیل ساختاری سوره‌ها استدلال می‌کند که هر سوره (به ویژه سوره‌های مکی) دارای وحدت موضوعی و بلاغی درونی است. او با روش «تحلیل واحدهای کوچک» نشان می‌دهد که چگونه یک سوره از طریق تکرار کلیدواژه‌ها، تقابل مضامین و ساختار حلقوی، حول یک پیام مرکزی سازمان یافته است. (Neuwirth, 2007) این انسجام درونی، سپس در سطح کلان مصحف نیز، از طریق خوشه‌بندی سوره‌های هم‌مضمون، تکرار می‌شود.

به هر صورت، بزرگ‌ترین دستاورد نویورت، قرار دادن قرآن در بستری تاریخی مشخص و ملموس (حجاز دوران متأخر باستان) است، بدون آنکه پیام آن را صرفاً به واکنش‌های محیطی تقلیل دهد. او نشان می‌دهد که تاریخ‌مندی، قداست و عمق الهیاتی قرآن را نقض نمی‌کند، بلکه زمینه درک آن را فراهم می‌آورد. از طرفی رویکرد او پلی بین مطالعات غربی انتقادی و دغدغه‌های سنت اسلامی

ایجاد می‌کند. از یک سو، با پذیرش کلیات روایت اسلامی (مبدأ حجازی، اصالت متن)، از افراط‌های مکتب شکاکیت اجتناب می‌ورزد. از سوی دیگر، با تحلیل ادبی-تاریخی دقیق، خوانشی نو و چالش‌برانگیز ارائه می‌دهد که برای محققان درون‌اسلامی نیز جذاب است. تأکید او بر شفافیت، ریتم و بافت اجرایی، بعدی فراموش‌شده از زیبایی‌شناسی قرآن را زنده کرده و ابزارهای جدیدی برای فهم تأثیرپذیری و تأثیرگذاری آن فراهم آورده است. تمرکز نویورت بر تعامل متن با مخاطبان اولیه، به جای صرف تمرکز بر نویسندگان یا منابع، حوزه جدیدی به نام «تاریخ دریافت اولیه قرآن» را گشوده است که پرسش از چگونگی فهم، تفسیر و کاربست آیات در جامعه نزول را ممکن می‌سازد.

ارزیابی انتقادی

دیدگاه انگلیکا نویورت درباره مصحف قرآن را می‌توان یکی از پیچیده‌ترین و در عین حال اثرگذارترین تلاش‌ها برای بازاندیشی در ماهیت متن قرآنی در مطالعات معاصر دانست. او در امتداد چرخش جریان قرآن‌پژوهی غربی، قرآن را نه صرفاً به‌مثابه متنی فراتاریخی و منجمد، و نه صرفاً محصولی تصادفی از تحولات اجتماعی، بلکه به‌عنوان پدیده‌ای ادبی، تاریخی و گفتمانی در بستر «دوران متأخر باستان» می‌فهمد. در این چارچوب، مصحف عثمانی پایان یک فرآیند زنده، تعاملی و پیشاقانونی تلقی می‌شود؛ فرآیندی که در آن وحی شفاهی، در تعامل مداوم با مخاطبان نخستین و سنت‌های دینی پیرامون، به تدریج در قالب متنی مکتوب و نسبتاً منسجم تثبیت شده است (نویورت، ۱۳۹۳، ص. ۸۴. به نقل از حاجی‌بابایی و همکاران، ۱۴۰۳، ص. ۱۴).

این تصویر، بی‌تردید در قیاس با رویکردهای تقلیل‌گرایانه پیشین، افق‌های تازه‌ای گشوده است. با این حال، همین رویکرد به دلیل مبانی روش‌شناختی و پیش‌فرض‌های معرفت‌شناختی‌اش، با نقدهای جدی مواجه شده که بررسی آنها برای ارزیابی جایگاه نظریه نویورت ضروری است.

نخستین محور انتقادی، به دوگانه‌سازی پیشاقانونی/پساقانونی در تحلیل او بازمی‌گردد. نویورت با تأکید بر مرحله‌ای «پیشاقانونی» که در آن قرآن بیشتر به‌مثابه رخدادی شفاهی و اجرایی فهم می‌شود، در برابر مرحله‌ای «پساقانونی» که متن در قالب مصحف تثبیت می‌گردد، خطر ساده‌سازی یک واقعیت پیچیده را به همراه دارد. یکی از بنیادی‌ترین نقدها به چارچوب نظری انگلیکا نویورت، از خلال تحلیل معناشناختی دنیل مادیگان از واژه «کتاب» قابل طرح است. نویورت تمایزی روش‌شناختی میان «القرآن» به‌مثابه اعلان شفاهی زنده و ارتباطی، و «المصحف» به‌مثابه متن

مکتوب تثبیت شده و پساقانونی قائل می‌شود. با این حال، مادیگان با بررسی دقیق کاربردهای ریشه «ک-ت-ب» (k-t-b) «در خود متن قرآن نشان می‌دهد که این دوگانگی تا چه حد می‌تواند مصنوعی و برخلاف خودانگاره قرآن باشد. او در فصل اول کتاب خود، این فرض عمومی و دیرینه را در میان محققان غربی و مسلمان که «محمد (ص) قصد داشت وحی را در قالب یک کتاب مدون عرضه کند» به چالش می‌کشد و آن را ناشی از «فرافکنی درکی متأخر از کتاب مقدس به زمان پیامبر» می‌داند. (Madigan, 2001, pp. 13-23)

مادیگان با تحلیل کاربردهای متنوع ریشه «ک-ت-ب» استدلال می‌کند که قرآن خود را اساساً نه به عنوان یک شیء فیزیکی یا متنی مکتوب و بسته، بلکه به عنوان فرایندی پویا از «نوشتار» و «بازنوشتار» الهی می‌فهمد. از دیدگاه او، «کتاب» در کاربرد قرآنی، بیش از آنکه به یک محصول نهایی (یک مصحف) دلالت کند، به معنای نمادین «علم و اقتدار الهی» است که به طور مستمر از طریق انبیا با بشریت در تعامل است. (Madigan, 2001, pp. 4-6, 182-183) بنابراین، اصرار نوبورت بر مرحله‌ای «پیشاقانونی» صرفاً شفاهی که بعدها با تدوین مصحف جای خود را به مرحله‌ای مکتوب و بسته می‌دهد، با «خودآگاهی» قرآن ناسازگار است. قرآن از همان آغاز، خود را «کتاب» می‌نامد، اما این «کتاب» بودن هیچ‌گاه برای آن به معنای وجود یک نسخه فیزیکی مکتوب در دسترس نبوده است؛ چنانکه وقتی از پیامبر در رد درخواست مشرکان برای فرورستاند کتابی مکتوب می‌خواهد بگوید: «قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا» (اسراء: ۹۳)، این دقیقاً رد این تصور است که «کتاب» الهی لزوماً باید یک شیء فیزیکی و نوشتاری باشد، (Madigan, 2001, pp. 54-56).

مادیگان با اشاره به سنت تفسیری اسلامی (که نوبورت از آن غفلت می‌کند)، نشان می‌دهد که چگونه متکلمان مسلمان نیز برای رهایی از تنگنای ناشی از یکی دانستن «کتاب الله» با «مصحف عثمانی»، به مفهوم پویاتر «کلام الله» روی آوردند و قرآن را نه «متنی صامت، که «گفتاری» زنده و ازلی دانستند. (Madigan, 2001, pp. 48-50, 185-191) این چرخش در سنت اسلامی، خود گواه آن است که تقلیل «کتاب» به «مصحف» و سپس ایجاد یک گسست تاریخی میان آن دو، نه تنها از نظر روش شناختی برای تحلیل یک متن مقدس مسئله‌ساز است، بلکه با پویایی سنت تفسیری خود اسلام نیز همخوانی ندارد. در نتیجه، چارچوب تحلیلی نوبورت، به دلیل مفروض گرفتن دوگانه‌ای که متن قرآن خود آن را بر نمی‌تابد و سنت اسلامی نیز از آن فراتر رفته است، نیازمند بازنگری جدی است.

از منظر الهیات اسلامی، مفهوم «الکتاب» از همان آغاز در کنار «القرآن» حضور داشته و آگاهی از کتابت، حافظه و ضبط متن، امری ثانوی یا متأخر تلقی نمی‌شده است. سنت اسلامی، برخلاف تصویری که گاه در خوانش نویورت القا می‌شود، هرگز دچار تقابل ساده میان شفاهیت زنده و مکتوبیت محدودکننده نبوده، بلکه همزیستی خلاق این دو را به رسمیت می‌شناخته است. بنابراین، ترسیم یک «عصر طلایی شفاهی» که گویی با تدوین مصحف پایان می‌یابد، می‌تواند تصویری مصنوعی و تا حدی برساخته از تاریخ شکل‌گیری قرآن ارائه دهد.

دومین نقد بنیادین، به اتکای گسترده نویورت بر تاریخ‌گذاری کلاسیک نولدکه و تحلیل‌های ساختاری‌ای بازمی‌گردد که گاه ذهنی و غیرقابل ابطال به نظر می‌رسند (راد و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۲۱). تاریخ‌گذاری مکی و مدنی سوره‌ها، که شالوده بسیاری از استدلال‌های در زمانی نویورت را تشکیل می‌دهد، خود مبتنی بر قرآن درونی و فرضیات فیلولوژیک است و از قطعیت تاریخی برخوردار نیست. هنگامی که این تاریخ‌گذاری به عنوان مبنای تحلیل انسجام یا تحول گفتمانی سوره‌ها قرار می‌گیرد، خطر «دور هرمنوتیکی» پدید می‌آید: انسجام فرض می‌شود، سپس الگوهایی در متن کشف می‌گردد و این الگوها به عنوان شاهدی بر همان انسجام اولیه عرضه می‌شوند. چنین وضعیتی، اگرچه از حیث تفسیری الهام‌بخش است، اما از منظر روش‌شناسی تاریخی، نیازمند احتیاط و تواضع بیشتری است.

سوم، تمرکز شدید نویورت بر بافت نزول اولیه و «دریافت مخاطبان نخستین» موجب کم‌رنگ شدن تاریخ پویای تفسیر و تأویل قرآن در سده‌های بعدی می‌شود. قرآن، برخلاف متونی که صرفاً در لحظه پیدایش‌شان معنا می‌یابند، متنی است که حیات معنایی آن در بستر فقه، کلام، عرفان و فلسفه اسلامی تداوم یافته است. نادیده گرفتن این حیات پسین، به ویژه در بحث از مصحف به عنوان متن کانونی، تصویری ناقص از «زندگی» قرآن ارائه می‌دهد. مصحف نه فقط محصول تثبیت یک فرآیند اولیه، بلکه نقطه عزیمت مجموعه‌ای از عناصر متعدد به‌هم‌پیوسته از خوانش‌ها و بازتفسیرهاست که در طول قرون، هویت قرآن را شکل داده‌اند.

چهارمین چالش، به توان تبیینی چارچوب نویورت در مواجهه با تنوع ژانری قرآن مربوط می‌شود. تحلیل‌های او عمدتاً بر سوره‌های مکی، با مضامین هشداردهنده، عبادی و شاعرانه متمرکز است و در این حوزه، دستاوردهای درخشانی دارد. اما هنگامی که نوبت به سوره‌های مدنی طولانی با محتوای تقنینی، حقوقی و تاریخی می‌رسد، چارچوب «گفتمان شفاهی متأخر باستان» توضیحی به

همان اندازه قانع‌کننده ارائه نمی‌دهد. این پرسش باقی می‌ماند که آیا همان الگوهای تحلیلی که برای خطابه‌های کوتاه و آیینی مکی کارآمدند، می‌توانند پیچیدگی متون حقوقی و سازمان‌دهی اجتماعی مدنی را نیز تبیین کنند یا نه.

پنجم، هرچند نیورت در پروژه «کورپوس کورانیوم» با داده‌های نسخه‌شناختی بیگانه نیست، اما در آثار نظری‌اش تمرکز اصلی بر تحلیل ادبی و متنی است. یافته‌های جدید نسخه‌شناسی، که از سیالیت بیشتر در رسم‌الخط، قرائات و حتی ترتیب سوره‌ها در نسخ بسیار کهن حکایت دارند، می‌توانند چالشی جدی برای مدلی باشند که بر انسجام ویرایشی نسبتاً زودهنگام تأکید می‌کند. بدون ادغام جدی‌تر این شواهد مادی در نظریه، تصویر ارائه‌شده از فرآیند تدوین مصحف ممکن است بیش از حد منظم و هموار به نظر رسد.

ششمین محور انتقادی، به تمایل آگاهانه به سوی تحلیل بینامتنی بازمی‌گردد. نیورت با برجسته‌سازی گفت‌وگوی قرآن با سنت‌های یهودی-مسیحی، افق‌های مهمی را گشوده، اما این خطر نیز وجود دارد که استقلال نظام معنایی قرآن و تعامل آن با بافت عربی پیش‌اسلامی کمتر دیده شود. گاه در این خوانش، قرآن بیش از آنکه پاسخی نو به تجربه دینی عربستان باشد، واکنشی به مباحثات الهیاتی مسیحی سریانی جلوه می‌کند. چنین تصویری، ناخواسته می‌تواند نوآوری زبانی و مفهومی قرآن را تحت الشعاع قرار دهد.

در نهایت، بسیاری از این نقدها به محدودیت‌های ذاتی روش نقد فرمی بازمی‌گردند (حاجی‌بابایی و همکاران، ۱۴۰۳) که ستون فقرات تحلیل نیورت را تشکیل می‌دهد. این روش، با تمرکز بر بازسازی «موقعیت زیسته» و واحدهای ادبی اولیه، در معرض تقلیل‌گرایی، غفلت از وحدت‌نهایی متن و اتکای بیش از حد به فرضیات غیرقابل‌آزمون است. همچنین، بی‌توجهی نسبی به ابعاد وحیانی، الهیاتی و تجربه‌نبوی، شکافی جدی میان این رویکرد و فهم درون‌دینی از قرآن ایجاد می‌کند (به نقل از راد و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۱۴).

با همه این اوصاف، نقد دیدگاه نیورت به معنای نادیده گرفتن اهمیت آن نیست. پروژه او افقی روشن از مباحث جاری در قرآن‌پژوهی معاصر ترسیم کرده و پرسش‌های بنیادینی درباره ماهیت مصحف، رابطه شفاهیت و کتابت و نسبت متن با تاریخ پیش روی ما نهاده است. ارزیابی انتقادی این دیدگاه، نه برای طرد آن، بلکه برای عبور خلاقانه از محدودیت‌هایش ضروری است؛ عبوری که شاید تنها با تلفیق روش‌های ادبی، تاریخی، نسخه‌شناختی و الهیاتی بتواند تصویری جامع‌تر از قرآن به‌مثابه متنی مقدس و زنده ارائه دهد.

۶. نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان داد که پروژه علمی آنلیکا نویورت، با تلفیق فیلولوژی دقیق، تحلیل ادبی پیشرفته و بینش تاریخی ژرف، پارادایمی ضروری و اثرگذار در مطالعات قرآنی معاصر ایجاد کرده است. مهم‌ترین دستاورد او، احیای تاریخمندی زمینه‌مند قرآن و ارائه قرائتی است که آن را نه به‌عنوان متنی منفعل، بلکه به‌مثابه کنشگری فعال در گفتمان پیچیده «دوران متأخر باستان» می‌فهمد. تمایز روش‌شناختی بین «القرآن» و «المصحف» کلید تفسیر او از فرآیند پویای شکل‌گیری متن است و پروژه «کورپوس کورانیوم» تجلی عملی این اندیشه به شمار می‌آید. با این حال، ارزیابی انتقادی این مقاله، محدودیت‌های بنیادین این مدل را نیز آشکار ساخت. اول، دوگانگی شفاهی/کتابتی، با وجود کاربرد تحلیلی، در معرض خطر تقلیل واقعیت پیچیده و تدریجی تدوین قرار دارد. دوم، اتکای شدید به تاریخ‌گذاری‌های کلاسیک، می‌تواند به دور هرمنوتیکی بینجامد. سوم، تمرکز انحصاری بر «دریافت نخستین» و گفتمان بینامتنی بیرونی، موجب غفلت از نقش سازنده سنت تفسیری اسلامی و کم‌توجهی به استقلال و نوآوری زبانی قرآن در بافت عربی شده است. چهارم، قدرت تبیینی این چارچوب در مواجهه با تنوع ژانری قرآن (به ویژه سوره‌های مدنی تقنینی) به چالش کشیده می‌شود. در نتیجه، ارزش کار نویورت بیشتر در گشودن پرسش‌های اساسی و ترسیم مسیری جدید است تا ارائه پاسخ‌های نهایی. آینده مطالعات قرآن در گرو تلفیق سه جریان است: بینش‌های ادبی-تاریخی پارادایم نویورت، داده‌های مادی و تجربی مطالعات نسخه‌های خطی اولیه، و عمق الهیاتی-تفسیری سنت اسلامی. تنها از طریق چنین گفت‌وگوی بینارشته‌ای است که می‌توان به درکی جامع‌تر، منصفانه‌تر و پویاتر از پدیده شگرف قرآن و مصحف آن نائل آمد. کار نویورت، در این مسیر، نقطه عطفی درخشان و الگویی برای پژوهش‌های آتی محسوب می‌شود.

فهرست منابع

- احمدی، م. ح. (۱۴۰۲). رویکردی انتقادی به اصطلاح باستان متاخر و تاریخی‌نگری خاورشناسان. پژوهش‌های اسلامی خاورشناسان، ۳(۵)، ۲۹-۵۲.
- اسکندرلو، م. ج. (۱۳۸۵). تاریخ‌گذاری آیات قرآن از نگاه ریچارد بل و... *قرآن‌پژوهی خاورشناسان، ۱(۱)، ۷۱-۹۸.
- حاجی‌بابایی، ح.، برخوردار، ا.، و میرمادی، س. س. (۱۴۰۳). تحلیل کاربست نقد فرمی در مورد قرآن با تأکید بر پژوهش‌های انگلیکا نیبورت. قرآن‌پژوهی خاورشناسان، ۱۹(۳۷)، ۹-۴۴.
- دلاور ابریکوه، ز. (۱۴۰۳). واکاوی خوانش انگلیکا نیبورت از بهشت قرآنی در پرتو نظریهٔ واکنش خواننده ولفگانگ ایزر. پژوهش‌های اسلامی خاورشناسان، ۴(۷)، ۱۲۷-۱۴۸.
- کریمی بنادکوی، م.، و فاضلی، م. ت. (۱۴۰۱). تحلیل دیدگاه انگلیکا نیبورت در باب ساختار قرآن. قرآن‌پژوهی خاورشناسان، ۱۷(۳۲)، ۱۷۷-۲۰۸.
- موسوی‌مقدم، س. م.، راد، ع.، و سرخیل، م. (۱۴۰۲). بررسی تطبیقی رویکرد ساختارگرای نیبورت و جرجانی در تحلیل ادبی قرآن. پژوهش‌های اسلامی خاورشناسان، ۳(۵)، ۹-۲۸.
- علی‌زاده موسوی، س. ح. (۱۳۹۸). رابطهٔ قرآن و کتاب مقدس از دیدگاه آنجلیکا نیبورت: بازتاب یا اثرپذیری؟ پژوهش‌های قرآن و حدیث، ۵۱(۲)، ۲۳۵-۲۵۷.
- علی‌زاده موسوی، س. ح. (۱۳۹۹). بررسی دیدگاه آنجلیکا نیبورت دربارهٔ رابطهٔ قرآن و کتاب مقدس (مطالعهٔ موردی سورهٔ الرحمن و مزموور ۱۳۶). *پژوهش‌های قرآنی، ۲۵(۹۴)، ۲۵-۴۴.
- راد، ع.، موسوی‌مقدم، س. م.، و سرخیل، م. (۱۴۰۰). روش و الگوی نیبورت در تبیین فرایند ارتباطی قرآن. آموزه‌های قرآنی، ۱۸(۳۴)، ۱۶۹-۱۹۶.
- راد، ع.، موسوی‌مقدم، س. م.، و سرخیل، م. (۱۴۰۰). رویکرد ادبی نیبورت در تحلیل متن قرآن. پژوهش‌های اسلامی خاورشناسان، ۱(۱)، ۷-۳۷.

- Abu Zaid, N. H. (2004). *Rethinking the Qur'an: Towards a humanistic hermeneutics*. Humanistics University Press.
- Arkoun, M. (2002). *The unthought in contemporary Islamic thought*. Saqi Books.
- Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination**. Cambridge University Press.
- Bergsträsser, G. (1930). *Plan eines Apparatus Criticus zum Koran**. Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften.
- Boullata, I. J. (2016). [Review of the book *Scripture, poetry and the making of a community: Reading the Qur'an as a literary text*, by A. Neuwirth]. *Review of Middle East Studies*, 50(1), 111–113.
- Brett, M. G. (2008). *Biblical criticism in crisis? The impact of the canonical approach on Old Testament studies*. Cambridge University Press.
- Déroche, F. (2014). *Qur'ans of the Umayyads: A first overview*. Brill.
- Donner, F. M. (2010). *Muhammad and the believers: At the origins of Islam*. Harvard University Press.
- Graham, W. A. (1987). *Beyond the written word: Oral aspects of scripture in the history of religion*. Cambridge University Press.
- Jeffery, A. (1975). *Materials for the history of the text of the Qur'an*. AMS Press.
- Leaman, O. (2013). The Corpus Coranicum project and the issue of novelty. *Journal of Qur'anic Studies*, 15(2), 142–148.
- Luxenberg, C. (2007). *The Syro-Aramaic reading of the Koran: A contribution to the decoding of the language of the Koran*. Verlag Hans Schiler.
- Madigan, D. (2018). *The Qur'ân's self-image: Writing and authority in Islam's scripture*. Princeton University Press.
- Martin, G. D. (2011). *Multiple originals: New approaches to Hebrew Bible textual criticism*. Brill.
- Marx, M., & Jocham, T. J. (2015). Zu den Datierungen von Koranhandschriften durch die 14C-Methode. *Frankfurter Zeitschrift für islamische Theologie*, 2, 9–43.

- McGann, J. J. (1992). *A critique of modern textual criticism*. University of Virginia Press.
- Millat, N., Kendal, S. T., Arberry, A. J., Martin, R., Wansbrough, J., Rippin, A., McAuliffe, J. D., & Neuwirth, A. (2024). The Al-Qur'an in the view of Western scholars: Analysis of orientalist thoughts on the study of the Al-Qur'an. *Aqwal: Journal of Qur'an and Hadis Studies*, 12(2), [p342].
- Neuwirth, A. (2007). *Studien zur Komposition der mekkanischen Suren** (2nd ed.). De Gruyter.
- Neuwirth, A. (2010). *Der Koran als Text der Spätantike: Ein europäischer Zugang*. Verlag der Weltreligionen.
- Neuwirth, A. (2014). *Scripture, poetry and the making of a community: Reading the Qur'an as a literary text*. Oxford University Press.
- Neuwirth, A. (2017). *Der Koran: Band 2/1: Das neue Gottesvolk: "Biblisierung" des altarabischen Weltbildes*. Verlag der Weltreligionen.
- Neuwirth, A. (2019). *The Qur'an and late antiquity: A shared heritage* (S. R. Silverstein, Trans.). Oxford University Press. (Original work published 2015)
- Neuwirth, A., & Wilder, S. (2019). Introduction. In A. Neuwirth, *The Qur'an and late antiquity: A shared heritage* (pp. 1–16). Oxford University Press.
- Neuwirth, A., Sinai, N., & Marx, M. (Eds.). (2009). *The Qur'ān in context: Historical and literary investigations into the Qur'ānic milieu* (Vol. 6). Brill.
- Nöldeke, T., Schwally, F., Bergsträßer, G., & Pretzl, O. (2013). *The history of the Qur'an* (W. H. Behn, Ed. & Trans.). Brill. (Original work published 1900–1938)
- Ong, W. J. (1982). *Orality and literacy: The technologizing of the word*. Methuen.
- Rezaee Esfahani, M., & Karimi, A. (2025). A study of the carbon-14 dating of the two Mus'hafs (manuscripts) of Razavi and Sana'a. *The Quran and Science*, 18(35), 329–338.
- Reynolds, G. S. (Ed.). (2010). *The Qur'an in its historical context*. Routledge.

- Rippin, A. (Ed.). (2014). *The Wiley Blackwell companion to the Qur'an* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
- Saleh, W. (2016). *The formation of the classical tafsīr tradition: The Qur'an commentary of al-Tha'labī (d. 427/1035)*. Brill.
- Sinai, N. (2017). *The Qur'an: A historical-critical introduction*. Edinburgh University Press.
- Wansbrough, J. (1977). *Quranic studies: Sources and methods of scriptural interpretation*. Oxford University Press.

References

- Ahmadi, M. H. (2023). A critical approach to the term "Late Antiquity" and the historicism of Orientalists. *Journal of Islamic Oriental Studies*, 3(5), 29–52.
- Alizadeh Mousavi, S. H. (2019). The relationship between the Qur'an and the Bible from Angelika Neuwirth's perspective: Reflection or influence? *Qur'an and Hadith Studies*, 51(2), 235–257.
- Alizadeh Mousavi, S. H. (2020). An examination of Angelika Neuwirth's view on the relationship between the Qur'an and the Bible (A case study of Sūrat al-Rahmān and Psalm 136). *Qur'anic Research*, 25(94), 25–44.
- Abu Zaid, N. H. (2004). *Rethinking the Qur'an: Towards a humanistic hermeneutics*. Humanistics University Press.
- Arkoun, M. (2002). *The unthought in contemporary Islamic thought*. Saqi Books.
- Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge University Press.
- Bergsträsser, G. (1930). *Plan eines Apparatus Criticus zum Koran*. Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften.
- Boullata, I. J. (2016). [Review of the book *Scripture, poetry and the making of a community: Reading the Qur'an as a literary text*, by A. Neuwirth]. *Review of Middle East Studies*, 50(1), 111–113.
- Brett, M. G. (2008). *Biblical criticism in crisis? The impact of the canonical approach on Old Testament studies*. Cambridge University Press.
- Delavar Abarbakoo, Z. (2024). An analysis of Angelika Neuwirth's reading of the Qur'anic paradise in light of Wolfgang Iser's reader-response theory. *Journal of Islamic Oriental Studies*, 4(7), 127–148.
- Déroche, F. (2014). *Qur'ans of the Umayyads: A first overview*. Brill.
- Donner, F. M. (2010). *Muhammad and the believers: At the origins of Islam*. Harvard University Press.
- Eskandarloo, M. J. (2006). Dating the verses of the Qur'an from the perspective of Richard Bell and others. *Orientalist Qur'anic Studies*, 1(1), 71–98.
- Graham, W. A. (1987). *Beyond the written word: Oral aspects of scripture in the history of religion*. Cambridge University Press.
- Hajibabae, H., Barkhordari, A., & Mirmoradi, S. S. (2024). An analysis of the application of form criticism to the Qur'an with emphasis on the research of Angelika Neuwirth. *Orientalist Qur'anic Studies*, 19(37), 9–44.
- Jeffery, A. (1975). *Materials for the history of the text of the Qur'an*. AMS Press.
- Karimi Banadkooki, M., & Fazeli, M. T. (2022). An analysis of Angelika Neuwirth's view on the structure of the Qur'an. *Orientalist Qur'anic Studies*, 17(32), 177–208.
- Karimi, A., Eskandarloo, M. J., & Legenhausen, M. (2024). A critical analysis of Keith Small's views on textual criticism and Qur'anic manuscripts. *Qur'anic Recitation Studies*, 12(23), 73–114. doi: 10.22034/qr.2025.15446.1285
- Leaman, O. (2013). The Corpus Coranicum project and the issue of novelty. *Journal of Qur'anic Studies*, 15(2), 142–148.

- Luxenberg, C. (2007). *The Syro-Aramaic reading of the Koran: A contribution to the decoding of the language of the Koran*. Verlag Hans Schiler.
- Madigan, D. (2018). *The Qur'an's self-image: Writing and authority in Islam's scripture*. Princeton University Press.
- Martin, G. D. (2011). *Multiple originals: New approaches to Hebrew Bible textual criticism*. Brill.
- Marx, M., & Jocham, T. J. (2015). Zu den Datierungen von Koranhandschriften durch die 14C-Methode. *Frankfurter Zeitschrift für islamische Theologie*, 2, 9–43.
- McGann, J. J. (1992). *A critique of modern textual criticism*. University of Virginia Press.
- Millat, N., Kendal, S. T., Arberry, A. J., Martin, R., Wansbrough, J., Rippin, A., McAuliffe, J. D., & Neuwirth, A. (2024). The Al-Qur'an in the view of Western scholars: Analysis of orientalist thoughts on the study of the Al-Qur'an. *Aqwal: Journal of Qur'an and Hadis Studies*, 12(2), [p342].
- Mousavi Moghaddam, S. M., Rad, A., & Sorkhil, M. (2023). A comparative study of the structuralist approach of Neuwirth and al-Jurjānī in the literary analysis of the Qur'an. *Journal of Islamic Oriental Studies*, 3(5), 9–28.
- Neuwirth, A. (2007). *Studien zur Komposition der mekkanischen Suren* (2nd ed.). De Gruyter.
- Neuwirth, A. (2010). *Der Koran als Text der Spätantike: Ein europäischer Zugang*. Verlag der Weltreligionen.
- Neuwirth, A. (2014). *Scripture, poetry and the making of a community: Reading the Qur'an as a literary text*. Oxford University Press.
- Neuwirth, A. (2017). *Der Koran: Band 2/1: Das neue Gottesvolk: "Biblisierung" des altarabischen Weltbildes*. Verlag der Weltreligionen.
- Neuwirth, A. (2019). *The Qur'an and late antiquity: A shared heritage* (S. R. Silverstein, Trans.). Oxford University Press. (Original work published 2015)
- Neuwirth, A., & Wilder, S. (2019). Introduction. In A. Neuwirth, *The Qur'an and late antiquity: A shared heritage* (pp. 1–16). Oxford University Press.
- Neuwirth, A., Sinai, N., & Marx, M. (Eds.). (2009). *The Qur'an in context: Historical and literary investigations into the Qur'anic milieu* (Vol. 6). Brill.
- Nöldeke, T., Schwally, F., Bergsträßer, G., & Pretzl, O. (2013). *The history of the Qur'an* (W. H. Behn, Ed. & Trans.). Brill. (Original work published 1900–1938)
- Ong, W. J. (1982). *Orality and literacy: The technologizing of the word*. Methuen.
- Rad, A., Mousavi Moghaddam, S. M., & Sorkhil, M. (2021). Neuwirth's method and model in explaining the communicative process of the Qur'an. *Qur'anic Teachings*, 18(34), 169–196.
- Rad, A., Mousavi Moghaddam, S. M., & Sorkhil, M. (2021). Neuwirth's literary approach to the analysis of the Qur'anic text. *Journal of Islamic Oriental Studies*, 1(1), 7–37.
- Reynolds, G. S. (Ed.). (2010). *The Qur'an in its historical context*. Routledge.

- Rezaee Esfahani, M., & Karimi, A. (2025). A study of the carbon-14 dating of the two Mus'hafs (manuscripts) of Razavi and Sana'a. *The Quran and Science*, 18(35), 329–338.
- Rippin, A. (Ed.). (2014). *The Wiley Blackwell companion to the Qur'an* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
- Saleh, W. (2016). *The formation of the classical tafsīr tradition: The Qur'an commentary of al-Tha'labī (d. 427/1035)*. Brill.
- Sinai, N. (2017). *The Qur'an: A historical-critical introduction*. Edinburgh University Press.
- Wansbrough, J. (1977). *Quranic studies: Sources and methods of scriptural interpretation*. Oxford University Press.